

УДК [37.012 –029:9]: 303.436

ПАНАСЕНКО Елліна

докт. пед. наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, Україна

вул. генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна, 84116

E-mail: ellinapanasenko@ukr.net

КУЧКОВ Владислав

магістрант, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, Україна

E-mail: ku4kov96@gmail.com

вул. генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна, 84116

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ

Анотація. У статті розкрито сутність основних дефініцій дослідження («джерельна база», «джерело», «історико-педагогічне джерело») у наукових працях вітчизняних учених. Джерельну базу потрактовано як сукупність джерел, використання яких дозволяє розв'язати всі завдання конкретної історико-педагогічної розвідки. Історичне джерело представлено основою наукового пізнання минулого, що містить інформацію про факти історичної дійсності. Розкрито роль джерел у підготовці наукової праці історико-педагогічного спрямування. Визначено принципи класифікації джерел.

Типова структура джерельної бази історико-педагогічного дослідження репрезентована трьома групами джерел (джерела, що обґрунтовують методологію дослідження; джерела, які є теоретичною основою дослідження; автентичні джерела).

Проаналізовано специфіку методів класифікації та систематизації історичних джерел. Зазначено, що класифікація джерел, тобто розподіл джерельної бази на групи за формалізованими ознаками (форма, структура, джерела, спосіб зберігання інформації тощо), поглиблює уявлення про природу історичного джерела, сприяє подальшому розробленню теоретичних проблем джерелознавчої практики та допомагає кращому вилученню історичної інформації, яка міститься в однотипних джерелах.

Схарактеризовано підходи зарубіжних і вітчизняних дослідників до класифікації історичних та історико-педагогічних джерел (за кількістю, змістом, способом кодування, за походженням, місцем зберігання, за формою подання та ін.).

Підкреслено, що сучасні науковці розробляють власні підходи до класифікації та систематизації джерел залежно від того, який принцип покладено в їхню основу. У практиці сучасного історико-педагогічного джерелознавства закріпилися три провідні принципи: за змістом, походженням та видами історико-педагогічних джерел. З'ясовано особливості використання джерельної бази в історико-педагогічних розвідках відомих вітчизняних учених з педагогічних проблем, питанням вивчення спадщини персоналій та їхнього внеску в розвиток педагогічної науки, з освітньо-виховних питань у порівняльній педагогіці тощо.

Ключові слова: джерельна база, джерело, історико-педагогічне джерело, класифікація, систематизація, принципи класифікації, історико-педагогічне дослідження.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Сучасні процеси державотворення та національного відродження в Україні, інтеграція нашої держави до європейського та світового співтовариства потребують посилення уваги суспільства до вивчення та екстраполяції прогресивної історико-педагогічної спадщини. Нині історія педагогіки набуває нового статусу: стає інноваційною наукою з огляду на сучасні тенденції розвитку її методологічних засад, розроблення нових підходів до структури та побудови концепцій історико-педагогічних пошуків, розширення їхньої джерельної бази тощо. Важливим показником якості історико-педагогічного дослідження є добір, обґрунтування та класифікація його джерельної бази. Розширення джерельної бази шляхом уведення до наукового обігу нових джерельних матеріалів, вивчення їхнього інформаційного потенціалу залишається одним із перспективних напрямів вітчизняної історико-педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що питання джерельної бази досліджень висвітлено в працях сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Адаменко, Л. Березівської, Б. Бім-Бада, Л. Ваховського, Н. Гупана, Н. Дем'яненко, Н. Дічек, С. Золотухіної, Н. Калиниченко, В. Ключевський, О. Піскунова, А. Пронштейна, Л. Пушкарьова, Д. Раскіна, О. Сухомлинської та ін. У контексті означеної проблеми особливої уваги заслуговують докторські

дисертації українських дослідників, зокрема Б. Года, Н. Коляди, С. Лободи, О. Місечко, Н. Сейко та ін., у яких репрезентовано авторські підходи до систематизації джерельної бази історико-педагогічного пошуку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття сутності, обґрунтування принципів та визначення провідних підходів до класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «джерелознавство», що виник у дослідницькій практиці німецьких учених у першій чверті ХІХ ст., пізніше утвердився й на вітчизняному науковому ґрунті. Праці істориків другої половини ХІХ ст. відіграли важливу роль у становленні вітчизняного джерелознавства як особливої наукової дисципліни. Об'єктом джерелознавства є історичне джерело. Вивчення історичних джерел – це не лише допоміжний етап історичних досліджень, а самостійна, наукова галузь.

Історико-педагогічне джерелознавство, започатковане в 70 – 80-ті рр. ХХ ст., як складник історико-педагогічної науки має тісний міждисциплінарний зв'язок із джерелознавством у межах вітчизняного історичного дискурсу. Найважливішими завданнями цієї галузі знань визначено такі: установлення принципів, методів виявлення, відбору, класифікації, систематизації, інтерпретації, аналізу й синтезу історико-педагогічних джерел щодо певної проблеми, території, історичного періоду та ін. Розвиваючись, джерелознавство зміцнювало зв'язки з методологією історії педагогіки, історіографією, історією психології та соціології, юриспруденцією тощо.

У сучасній історико-педагогічній науці поняття «джерельна база» розкрито науковцями як сукупність джерел, використання яких дозволяє розв'язати всі завдання конкретної історико-педагогічної розвідки. Перед кожним дослідником історії педагогіки постають такі конкретні питання: по-перше, які саме документи вивчати (структура джерельної бази); по-друге, яку кількість документів треба опрацювати для забезпечення повноти й надійності результатів дослідження (обсяг джерельної бази).

Структура джерельної бази залежить від специфіки предмета конкретного історико-педагогічного дослідження. Проте є й спільні для всіх історико-педагогічних досліджень риси. Так, типова структура джерельної бази історико-педагогічного дослідження складається з трьох груп джерел. Перша – це джерела, вивчення яких дозволяє обґрунтувати методологію дослідження; друга – джерела, які є теоретичною основою дослідження (публікації, дисертації, монографії за проблемою дослідження); 3) автентичні джерела (першоджерела: автобіографії,

особисті листи, накази, розпорядження, службові записки, рукописи творів, розклад занять, протоколи педагогічних рад тощо).

У сучасній науці поняття «джерело» потрактовано як: результат людської діяльності (Е. Бернгейм), «історичний матеріал» (В. Антонович), «залишок старини» (С. Платонов) та ін. Історичне джерело, на думку Н. Цимбалюк, є основою наукового пізнання минулого, містить інформацію про факти історичної дійсності. Відомий історик Л. Пушкар'єв відзначав, що кожне джерело – це складне суспільне явище, що утворює діалектичну єдність об'єктивного й суб'єктивного, «об'єкт, створений людиною на основі особистих суб'єктивних образів реального об'єктивного світу». Іншою характерною рисою джерела учений назвав «безпосереднє відображення ним історичної дійсності». Крім того, дослідник звертав увагу на те, що в сукупності джерел відображаються не тільки конкретні події, факти і явища, але й більш загальні історичні процеси [5].

Ще одна характеристика історичних джерел, на його думку, полягає в тому, що історичне минуле в них не тільки відображається, але й утілюється, оскільки будь-яке джерело, відображаючи у своєму змісті історичну дійсність, само завжди є невід'ємною частиною дійсності. Під утіленням Л. Пушкар'єв розумів той факт, що будь-яке історичне джерело є частиною дійсності, адже воно не тільки містить відомості про факти, а й само завжди є одночасно історичним фактом [Там само].

Відтворення історико-педагогічних явищ у їх генезі та взаємозв'язку потребує всебічного вивчення й аналізу історико-педагогічних джерел, які за аналогією до історичного є основою педагогічного джерелознавства. Під історико-педагогічним джерелом науковець Д. Раскін розуміє продукт соціальної діяльності, що містить у вигляді певної знакової системи інформацію про суспільні процеси виховання та навчання, закріплює цю інформацію та володіє потенційними умовами для включення цієї інформації в систему історико-педагогічних знань [6].

Нам імponує визначення української вченої С. Золотухіної, яка зазначає, що історико-педагогічне джерело – це результат людської діяльності, який містить історико-педагогічну інформацію, є носієм історико-педагогічних подій та явищ і пам'яткою матеріальної та духовної культури, епохи. Джерела містять повний обсяг соціальної, політичної, культурної, історико-педагогічної та ін. інформації, що слугує основою, фундаментом отримання нового фактичного знання [3].

У науковій історичній літературі терміни «класифікація» і «систематизація» історичних джерел найчастіше застосовують як синоніми. Однак відомий історик Л. Пушкар'єв вважає, що термін «класифікація» є найбільш точним. Систематизація джерел, на думку

вченого, пов'язана з цілями й завданнями дослідження. Завдання систематизації – виявити джерела, згрупувати їх, допомогти в знаходженні потрібних фактів, визначити необхідний обсяг матеріалу, що підлягає вивченню, тощо. Мета систематизації – службова, допоміжна, тобто створення такої системи, яка б повніше розкривала зміст досліджуваних джерел. Одні й ті самі джерела можна систематизувати за різними чинниками (хронологічний, проблемний, персональний, географічний тощо) залежно від цілей дослідження.

Під класифікацією джерел Л. Пушкар'єв розумів розкриття внутрішнього зв'язку між різними типами, родами й видами джерел. Ці зв'язки спочатку закладені в джерелах, притаманні їм з моменту їх виникнення, об'єктивні й незалежні від волі історика-дослідника. Систематизація – приведення джерел у певну систему за вибором історика-дослідника залежно від цілей дослідження. Завдання класифікації – розподілити джерела на такі групи, які вивчають за допомогою близьких, подібних прийомів і способів, тобто зв'язати класифікацію джерел з методикою їх вивчення. Класифікація не просто систематизує джерела в зручні для вивчення групи, а сприяє їхньому пізнанню, є одним із способів і засобів цього пізнання. Одна з цілей класифікації – знаходження шляхів та форм виникнення нових типів і видів джерел. Отже, якщо систематизація джерел належить до сфери методики їх вивчення, то класифікація пов'язана з теорією джерелознавства, з методологічними проблемами історичної науки взагалі. І якщо метою систематизації джерел є угруповання історичного матеріалу, що відображає рівень конкретного дослідження, то мета класифікації полягає у створенні такої схеми, яка відображала б рівень розвитку історичної науки й джерелознавства у певний історичний період.

Зміну різних класифікаційних схем Л. Пушкар'єв уважав закономірним історіографічним явищем. Отже, класифікацію вчені-історики визначають як логічну операцію, що полягає в розподілі досліджуваних об'єктів на окремі види і класи за виявленими подібностями й розбіжностями, на основі знання їхнього закономірного зв'язку. Причому ознаки, на основі яких проводиться класифікація, повинні бути не випадковими, а істотними. Необхідність класифікації викликана потребою, по-перше, розібратися в масиві історичних джерел, з найбільшою повнотою виявити джерела з певної теми; по-друге, визначити методи їх наукового вивчення. Суттєвим і дуже важливим теоретичним питанням при розробці системи класифікації історичних джерел є вибір підстав для їхнього розподілу. Наукове значення класифікації залежить від того, наскільки правильно обраний принцип розподілу і за яким принципом послідовності він застосований [5].

У сучасному вітчизняному джерелознавстві застосовано типовий розподіл усієї сукупності історичних джерел на шість груп: 1) письмові; 2) речові; 3) лінгвістичні; 4) етнографічні; 5) усні; 6) кінофото- і фонодокументи.

Єдиної, загальноприйнятої класифікаційної схеми історико-педагогічних джерел немає. Сучасні дослідники розробляють власні підходи до класифікації та систематизації цих джерел залежно від того, який принцип покладено в їхню основу. У практиці сучасного історико-педагогічного джерелознавства закріпилися три провідні принципи: за змістом, походженням та видами історико-педагогічних джерел.

Відома українська вчена О. Адаменко вказувала на важливість застосування в процесі класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження таких принципів, як: 1) первинна інформація, яка надходить з різних джерел, має взаємно доповнюватись, бути різноманітною та якнайповніше відобразити всі аспекти предмета дослідження; 2) дані, які містяться у відібраних джерелах, мають забезпечувати надійність отриманої первинної інформації, тобто вони повинні давати не тільки багатогранну й повну, а й достовірну інформацію; 3) оскільки бажано, щоб результатом аналізу отриманої з первинних джерел інформації були теоретичні узагальнення, то такі джерела мають надавати можливість оптимального охоплення найбільш істотних фактів [1].

Проаналізуємо наукові підходи до класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження. Так, С. Золотухіна, узагальнюючи напрацювання учених-попередників, виокремила такі групи історико-педагогічних джерел: за кількістю (масові, поодинокі, унікальні); за просторово-графічним принципом (джерела конкретного регіону); за способом кодування та відтворення інформації (речові, словесні, зображальні, звукові, поведінкові, конвенціональні); за змістом (політичні, соціально-економічні, правничі, культурологічні, релігійні); за походженням (офіційні, особисті, службові, фамільні); за місцем зберігання (архівні, бібліотечні, музейні, приватні колекції); за формою подання матеріалу (усні, речові, письмові тощо) [3].

Українська дослідниця Н. Сейко в докторській дисертації «Доброчинність у сфері освіти України (XIX – початок XX століття)» виділила такі види джерел: 1) традиційні, що представлені: а) джерелами письмової традиції (історичні написи і підписи, генеалогічні дерева, біографії, мемуари, брошури, газетний і журнальний матеріал); б) джерела зображувальної традиції (портрети, географічні карти, плани міст, малюнки, живопис тощо); 2) формалізовані джерела, зокрема архівні матеріали: офіційні документи, ділові акти, протоколи; нормативно-правові документи (освітні статuti, положення, офіційне листування в

галузі освіти тощо); знаки відзнаки, монети, медалі і т.п.; 3) інтерпретаційні джерела: монографії, статті тощо [7].

Узагальнивши різні підходи до класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження, вітчизняна вчена Н. Коляда обрала таку класифікацію джерел у докторській дисертації «Соціально-педагогічні засади розвитку дитячого руху в Україні (початок ХХ ст. – середина 30-х років ХХ ст.)»: 1) речові джерела (місця і будівлі, де відбувалися важливі події з життя дитячих організацій, символіка, зразки форми членів організацій різних років; предмети похідного й табірнього спорядження тощо); 2) кінофотофонодокументи (документальні фільми; фотокопії історичних документів, різних речових пам'яток, фотографії, що відображають життя дитячих організацій, об'єднань, їхніх керівників і лідерів; записи на грамплатівки виступів та звернень до піонерів відомих державних і громадських діячів, скаутських і піонерських пісень різних років); 3) образотворчі матеріали (картини, гравюри, скульптури, плакати, листівки, поштові мініатюри тощо); 4) письмові джерела. Класифікація історико-педагогічних джерел передбачає врахування специфіки дослідження історії дитячого руху, а кожна з розглянутих груп відрізняється своєрідністю, потребує особливого підходу в процесі відбору та аналізу [4].

Відомий історик педагогіки Б. Год джерела називає повітрям будь-якого історико-педагогічного дослідження. На фоні значного збільшення вітчизняних історико-педагогічних розвідок учений наголошує на нестачі джерел з історії зарубіжної педагогіки. До джерел історико-педагогічного дослідження «Ідея всебічного і гармонійного виховання особистості в епоху європейського Відродження» Б. Год зараховує великий масив античної філософської та філософсько-педагогічної літератури. Окремий джерельний масив склала література, яку науковець умовно назвав політико-педагогічною (праці педагогів, канцлерів, секретарів посольств, чиновників магістратів). Цінним джерелом для дослідника можна вважати й офіційні звіти та виступи флорентійських магістратів, промови, виголошені під час урочистостей, із нагоди призначення на посаду урядовців, перед битвами та після них, а також традиційне надгробне слово над могилами відомих громадян. Окремо вченим було виокремлено настанови, напучення правителям-королям, монархам і загалом можновладцям. Власне педагогічна література епохи європейського Відродження представлена передусім трактатами та творами педагогів-гуманістів. Б. Год уводить у науковий обіг цікавий джерельний матеріал, що стосується так званої купецької педагогіки. Це – сімейні хроніки, мемуари, записки, заповіти заможних посполанів – жителів італійських міст. Суттєво доповнили знання про педагогічну думку епохи

європейського Відродження листи, мемуари, автобіографії та спогади учнів гуманістичних шкіл [2].

Насамкінець зауважимо, що під час організації історико-педагогічних досліджень важливо використовувати всі види джерел з метою їх глибокого та різнобічного аналізу й синтезу. Лише піддаючи критиці та перевірці все розмаїття історико-педагогічних праць, зіставляючи їх одна з одною, можливо сформулювати на основі наявного історико-педагогічного фактологічного матеріалу висновки та узагальнення, що містять нове наукове знання.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, при організації історико-педагогічних досліджень важливо використовувати всі види джерел з метою їх глибокого та різнобічного аналізу та синтезу. Лише піддаючи критиці й перевірці все розмаїття історико-педагогічних джерел, зіставляючи їх одне з одним, стає можливим вибудувати з наявного історико-педагогічного фактологічного матеріалу висновки й узагальнення, що містять нове наукове знання. Аналіз теоретичних підходів до систематизації джерельної бази дав змогу визначити концептуальні положення організації історико-педагогічного дослідження: 1) історико-педагогічне джерело є соціокультурним об'єктом, у якому відображено особливості певної епохи, що передбачає вивчення історії походження джерела, його ролі та функціонування в епоху його виникнення, особливостей особистості автора джерела; 2) повноту й достовірність наукового доробку забезпечуватиме лише цілісна сукупність історико-педагогічних джерел різного виду – і офіційних, і неофіційних; 3) послідовна реалізація етапів вивчення історико-педагогічних джерел передбачає: систематизацію сукупності джерел за різними засадами (мета створення, спрямованість, повнота відображення фактологічного матеріалу та ін.), джерелознавчий аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, інтерпретація та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаменко О. В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Адаменко Олена Вікторівна. – Луганськ, 2006. – 613 с.
2. Год Б. В. Джерелознавча база дослідження педагогічної думки доби європейського Відродження: особливості, підходи, методи опрацювання / Б. В. Год // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2013. – Вип. 15. – С. 156 – 161.
3. Золотухіна С. Т. Особливості використання джерельної бази в історико-педагогічних дослідженнях / С. Т. Золотухіна // Педагогічний дискурс :

- зб. наук. пр. / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2013. – Вип. 15. – С. 266 – 271.
4. Коляда Н. М. Розвиток дитячого руху в Україні (початок ХХ ст. – середина 30-х років ХХ ст.) : монографія / Н. М. Коляда. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – 407 с.
 5. Пушкарев Л. Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории / Л. Н. Пушкарев. – М. : Наука, 1975. – 281 с.
 6. Раскин Д. И. Классификация историко-педагогических источников / Д. И. Раскин // Историографические и методологические проблемы изучения истории отечественной школы и педагогики. – М. : Изд-во АПН СССР, 1989. – С. 85 – 99.
 7. Сейко Н. А. Добродійність у сфері освіти України (XIX – початок ХХ століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Сейко Наталія Андріївна. – Житомир, 2009. – 668 с.

Стаття надійшла до редакції 22.06.2019.

ПАНАСЕНКО Элина

докт. пед. наук, профессор, заведующий кафедрой практической психологии, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет», Славянск, Украина

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Донецкой области, Украина, 84116

E-mail: ellinapanasenko@ukr.net

КУЧКОВ Владислав

магистрант, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет», Славянск, Украина

E-mail: ku4kov96@gmail.com
ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Донецкой области, Украина, 84116

**ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ:
СУЩНОСТЬ, ПРИНЦИПЫ И КЛАССИФИКАЦИЯ
ИСТОЧНИКОВОЙ БАЗЫ**

Резюме. В статье представлены определения сущности понятий («источниковая база», «источник», «историко-педагогический источник») в научных трудах отечественных исследователей. Источниковая база трактуется как совокупность источников, использование которых позволяет решить все задачи конкретного историко-педагогического исследования. Исторический источник представлен основой научного познания прошлого, которая несет в себе информацию о фактах исторической действительности. Раскрыта роль источников в подготовке научной работы историко-педагогического направления. Определены

принципы классификации источников. Типовая структура источниковой базы историко-педагогического исследования представлена тремя группами источников (источники, обосновывающие методологию исследования; источники, которые являются теоретической основой исследования; аутентичные источники).

Проанализирована специфика методов классификации и систематизации исторических источников. Отмечено, что классификация источников, то есть распределение источниковой базы на группы по формализованным признакам (форма, структура, источники, способ хранения информации), углубляет представления о природе исторического источника, способствует дальнейшей разработке теоретических проблем источниковедческой практики и помогает лучшему извлечению исторической информации, содержится в однотипных источниках.

Охарактеризованы подходы зарубежных и отечественных исследователей для классификации исторических и историко-педагогических источников (по количеству, содержанию, способу кодирования, по происхождению, месту хранения, по форме представления и др.).

Подчеркнуто, что современные исследователи разрабатывают собственные подходы к классификации и систематизации источников в зависимости от того, какой принцип положен в их основу. В практике современного историко-педагогического источниковедения закрепились три ведущих принципа: по содержанию, происхождению и видам историко-педагогических источников. Выявлены особенности использования источниковой базы в историко-педагогических исследованиях известных отечественных ученых по педагогическим проблемам, вопросам изучения наследия персоналий и их вклада в развитие педагогической науки, образовательно-воспитательным вопросам в сравнительной педагогике и т.д.

Ключевые слова: источниковая база, источник, историко-педагогический источник, классификация, систематизация, принципы классификации, историко-педагогическое исследование.

PANASENKO Ellina

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Higher School Pedagogy State Higher Educational Establishment «Donbas State Teacher's Training University», Sloviansk, Ukraine

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail:ellinapanasenko@ukr.net

KUCHKOV Vladislav

Master, State Higher Educational Establishment «Donbas State Teacher's Training University», Sloviansk, Ukraine

E-mail: ku4kov96@gmail.com

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

HISTORICAL AND PEDAGGICAL RESEARCH: ESSENCE, PRINCIPLES AND RESOURCE BASE CLASSIFICATION

Abstract. The article describes the essence of the main definitions of the research (“resource base”, “resource”, “historical and pedagogical resource”). The typical structure of the resource base of the historical and pedagogical research is represented by three resource base groups (resources justifying the research methodology, sources that are theoretical basis of the research, authentic sources).

The specificity of the classification methods and systematization of the historic resources is analyzed. It is pointed out the peculiarities of using the resource base in historical and pedagogical researches of the famous domestic scientists on pedagogical problems, issues about studying the heritage of personalities and their contribution to the development of pedagogical science, educational issues in comparative pedagogy, etc.

Introduction. An important indicator of the historical and pedagogical research quality is the selection, justification and classification of its resource base. The resource base expansion by introducing the scientific circulation of new information resources, studying their information potential remains one of the promising directions of the national historical and pedagogical science.

Analysis of publications. The analysis of modern scientific and pedagogical literature shows that the question of the research resource base is covered in the works of modern domestic and foreign scientists, such as O. Adamenko, L. Berezivska, L. Vakhovskyi, N. Hupan, N. Demyanenko, N. Dichek, S. Zolotukhina, L. Pushkareva, D. Raskin, O. Sukhomlinskay and others.

Purpose. The purpose of the article is to reveal the essence, substantiate the principles and determine the leading approaches to the resource base classification of historical and pedagogical research.

Results. The specificity of the classifications and systematization of historical sources are analyzed in the article. It is noted that the resource classification, that is the distribution of the resource base on the groups according to formalized features (form, structure, resource, way of storing information, etc.), deepens the idea of the historical resource nature, promotes the further development of theoretical problems of source scholarly practice and helps to better extract historical information, which is contained in similar resources.

The author has characterized the approaches of foreign and domestic researchers to the classification of historical and historical and pedagogical resources (by number, content, coding method, by origin, place of storage, presentation form, etc.).

The publication emphasizes that modern researchers develop their own approaches to the resource classification and systematization, depending on which principle is the basis for them. In the practice of modern historical and pedagogical resource studies, three main principles are fixed: in terms of content, origin and types of historical and pedagogical resources. It is pointed out the peculiarities of the resource base use in the historical and pedagogical researches of the famous domestic scientists on pedagogical problems, questions about studying the heritage of personalities and their contribution to the development of pedagogical science, educational issues in comparative pedagogy and so on.

Conclusion. Thus, when organizing historical and pedagogical studies, it is important to use all kinds of resources for the purpose of their deep and comprehensive analysis and synthesis. Only criticizing and examining all the diversity of historical and pedagogical resources, comparing them with each other, it is possible to build conclusions from the available historical and pedagogical factual material and generalizations which includes new scientific knowledge.

Kew words: resource base, resource, historical and pedagogical resource, classification, systematization, classification principle, historical and pedagogical research.

REFERENCES

1. Adamenko O.V. (2006). Rozvytok pedahohichnoi nauky v Ukraini v druhii polovyni XX stolittia [Development of pedagogical science in Ukraine in the second half of the 20th century]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk. [in Ukrainian].
2. Hod B.V. (2013). Dzhereloznavcha baza doslidzhennia pedahohichnoi dumky doby yevropeiskoho Vidrozhennia: osoblyvosti, pidkhody, metody opratsiuvannia [Resource study of the pedagogical thought of the European Renaissance period: features, approaches, methods of studying]. *Collection of Scientific Works*, 15, 156 – 161. [in Ukrainian].
3. Zolotuhina S.T. (2013). Osoblyvosti vykorystannia dzherelnoi bazy v istoryko-pedahohichnykh doslidzhenniakh [Features of using the resource base in historical and pedagogical research]. *Collection of Scientific Works – Khmelnytskyi. KhHPA*, 15, 266 – 271. [in Ukrainian].
4. Kolyada N.M. (2012). Rozvytok dytiachoho rukhu v Ukraini (pochatok XX st. – seredyna 30-kh rokiv XX st.) [Development of children's movement in

- Ukraine (beginning of the 20th century – mid-1930s.)). *Monograph*. – Uman. PP Zhovtyi. [in Ukrainian].
5. Pushkarev L.N. (1975). *Klassifikatsiya pismennih istochnikov po otechestvennoy istorii* [Classification of written resources on native history]. Moscow. [in Russian].
 6. Raskin D.I. (1989). *Klassifikatsiya istoriko-pedagogicheskikh istochnikov* [Classification of historical and pedagogical resources]. Moscow, 85 – 89. [in Russian].
 7. Seiko N.A. (2009). *Dobrochynnist u sferi osvity Ukrainy (XIX – pochatok XX stolittia)* [Charity in the field of education of Ukraine (19th – beginning of the 20th century)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zhytomyr. [in Ukrainian].

(англійською переклала Прийменко Людмила Валентинівна, аспірант кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”)

УДК [378.015.31:005.336.5]:37.011.3-051

САЯПІНА Світлана

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

ТИМОШЕНКО Марина

аспірант кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна, 84116

E-mail: margaritka47@ukr.net

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЗВО ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті акцентовано увагу на тому, що для підтримки особистісно-професійного саморозвитку студента треба повне цілісне використання педагогічних можливостей і ресурсів освітньої установи й навколишнього соціуму, вибудовування системи особистісно-розвивальних і змістотворчих взаємин між суб'єктами. Проблеми освіти та підготовки фахівця мають тенденцію до розглядання у взаємозв'язку з іншими педагогічними системами та соціальними явищами в суспільстві. Під

© Саяпіна С., Тимошенко М., 2019
